

EPÄRÖINTIÄÄNTEIDEN SIJAINTI JA TEHTÄVÄT KORJAUSJÄSENNYKSESSÄ VENÄLÄISISSÄ TELEVISIOKESKUSTELUISSA

Hanna Rinne, Helsingin yliopisto, Nykykielten laitos

Artikkeli tarkastelee epärointiäänteitä eli ei-leksikaalisia, erillisiä, syntaktisesti vapaita puheenaineiksia korjausjäsennyksessä. Huomion kohteena ovat niiden esiintymispaikka ja tehtävät. Aineisto on kerätty venäläisistä keskusteluohjelmien katkelmista, joiden kokonaiskesto on 1 h 15 min. Lähestymistapa on keskusteluanalyttinen. Eteenpäin suuntautuvina epärointiäänteet kertovat sanahauista tai laajemmista suunnitteluongelmista. Taaksepäin suuntautuvina ne implikoivat korvausta, lisäystä, syntaktisia muutoksia tai kertovat edesspäin olevista ongelmista. Harvinaisempia tehtäviä ovat korjausaloitteena toimiminen ja toisen korjaus -vuoroon osallistuminen. Muita korjaamiseen liittyviä tehtäviä ovat vastauksen houkutteleminen eli toisen toiminnan korjaus, lisäajan antaminen puhujalle, preferoimattomuuden osoittaminen ja kasvojen suojeleminen. Ilmoittaessaan erilaisista korjauksista epärointiäänteet kertovat samalla puheen monitoroinnista. Koska tehtävät ovat moninaiset, epärointiäänteet eivät itsessään kerro ongelman luonteesta ja keskustelijat saattavat orientoitua niihin toisistaan poikkeavasti.

Asiasanat: Epärointiäänteen, korjausjäsennyksessä, itsekorjaus, venäjä, televisio-keskustelu.

JOHDANTO

Puhe on ajassa etenevää toimintaa. Se muotoutuu puhujien yhteistoiminnan tuloksena, ja sitä muokataan jatkuvasti puhujan omaan puheeseensa kohdistuvan monitoroinnin sekä vastaanottajien vuorojen tai niiden puuttumisen perusteella (Ford, 2004; Heritage, 1996; Levelt, 1989). Keskusteluanalyttikojen mukaan vuorovaikutus on kauttaaltaan

jäsentynyttä ja se muovautuu vakiintuneiden vuorottelukäytänteiden avulla toimintajaksiksi. Samalla keskustelijoille tarjoutuu koko ajan mahdollisuus korjaamiseen. (Hakulinen, 1997a; Heritage, 1996.) Keinoja, joilla käsitellään puheen tuottamiseen, kuulemiseen ja ymmärtämiseen liittyviä ongelmia, kutsutaan keskusteluanalyysissä korjausjäsennykseksi (Schegloff, Jefferson & Sacks, 1977; Sorjonen, 1997).

Korjaus näyttäytyy prosessina, jolla on alku ja mahdollinen loppu. Puheen ongelmakohdan määrittämisen keskustelijoiden toiminnasta käsin. Tällöin ns. virheet eivät näyttäytyä korjattavina ennen kuin puhuja tai vastaanottaja nostaa ne sellaisiksi. Tästä periaatteesta seu-

---

Kirjoittajan yhteystiedot:
Hanna Rinne
PL 24 (Unioninkatu 40 B, 4. krs)
00014 Helsingin yliopisto
Puhelin: +358 9 191 22157
Sähköposti: Hanna.K.Rinne@helsinki.fi

raa myös, että puheen ongelmakohtaa tarkastellaan siitä näkökulmasta, missä paikassa korjausjakso alkaa suhteessa ongelmaan. Osa paikoista on varattu puhujalle ja osa vastaanottajalle. Korjausjakson voi saattaa loppuun kumpi tahansa. Keskustelunalyysissä puhutaankin itsekorjauksista ja toisen korjauksista sillä perusteella, kumpi löytää ratkaisun ongelmaan. Aloituspaiikka on kiinteästi sidoksissa myös siihen, mikä nostetaan korjattavaksi – puheen tuottaminen, kuuleminen vai ymmärtäminen. (Schegloff, 1992; Schegloff, Jefferson & Sacks, 1977; Sorjonen, 1997.)

Korjausjakso alkaa, kun eteneminen puheen päälinjalla (Routarinne, 2003) keskeytyy. Itsekorjauksissa keskeytyminen voi johtaa aiemmin sanotun muokkaamiseen, jolloin puhutaan taaksepäin suuntautuvasta itsekorjauksesta. Mahdollista on myös, että puhujan eteneminen päälinjalla vain viivästyy. Tällöin on kyse eteenpäin suuntautuvasta itsekorjauksesta. (Schegloff, 1979: 273; ks. myös Sorjonen, 1997: 113, 118–119; Sorjonen & Laakso, 2005.) Lisäksi on olemassa ns. sekakorjauksia, joissa korjaus suuntautuu eteenpäin, mutta niissä operoidaan taaksepäin suuntautuvan korjauksen avulla. Tällöin ongelmallista kielenainesta ei ole vielä tuotettu, mutta puhuja ennakoii sitä modifioimalla tai toistamalla jo tuotettua ainesta. (Schegloff, 1979: 273.) Myös toinen eli vastaanottaja voi osallistua eteen- ja taaksepäin suuntautuvaan korjaukseen. Tämä perustuu ensinnäkin siihen, että keskustelijat orientoituvat yhteiseen toimintaan. He siis hyödyntävät pragmaattista projektiota. Tämän lisäksi keskustelijat käyttävät hyväkseen syntaktista projektiota eli ennakoivat tulevia rakenteita syntaktisten rakennekaavojen avulla. (Auer, 2005; Routarinne, 2003: 23–24; Sacks, Schegloff & Jefferson, 1974.)

Tässä artikkelissa tarkastelen epäröintiäänneiden sijaintia ja tehtäviä korjausjäsennykses-

sä venäläisissä televisiokeskusteluissa. Aineistoni on siis institutionaalista vuorovaikutusta (Drew & Heritage, 1992; Peräkylä, 1997). Artikkelini pohjautuu aineistoltaan ja osin tuloksiltaan pro gradu -tutkielmaani (Rinne, 2006). Näkökulmani on keskustelunanalyttinen. Huomion kohteena on epäröintiäänneen paikka suhteessa ongelmauuroon, päälinjaan ja projektiin. Lisäksi tarkastelen samalla lyhyesti epäröintiäänneiden vuorovaikutustehtäviä korjausjäsennyksessä.

Epäröintiäänteinä pidetään ei-leksikaalisia, erillisiä puheenaineksia, joiden esiintymispaikka on syntaktisesti, sekventiaalisesti ja vuorottelun kannalta vapaa. Epäröintiäänteinä ei kuitenkaan pidetä dialogipartikkeleita, jotka ilmaisevat etenkin vastaanottamista ja kuulolla oloa (ISK, § 797; ks. myös Paukkeri, 2006). Prosodisesti epäröintiäänneiden tunnusmerkkinä ainakin englannissa pidetään yksittäisen äänneen monotonista intonaatiota (→) (Clark & Fox Tree, 2002: 104; ks. myös Gardner, 2001: 88). Tämä näyttäisi aineiston perusteella pätevän myös venäjässä. Lisäksi epäröintiäänneet äännetään venäjässä tyypillisesti vokaalien *e* tai *a* tai konsonantin *m* kaltaisesti (Šmelev & Protassova, 1998). Merkki *e* symboloi välistä etuvokaalia ja *a* väljää keskivokaalia (Akišina & Baranovskaja, 1990). Epäröintiäänneet voivat myös muodostua näiden äänneiden erilaisista ja eripituisista yhdistelmistä (esim. *em* tai *m:: e::*) tai muista kokoonpanoista, joissa esiintyy jokin näistä äänneistä (esim. *e mt a:→ s a::→*). Koska kyseiset puheenainekset määritellään tässä artikkelissa erillisiksi, äänneen venytykset rajautuvat pois (Schegloff, 1979; Schegloff, Jefferson & Sacks, 1977). Venäjässä on epäröintiäänne *a:n* lisäksi myös konjunktio *a* 'ja'; 'vaan', 'mutta'. Jos *a:lla* on esiintyessään myös konjunktin tehtäviä, sitä ei pidetä epäröintiäänneenä. Esimerkkiin 1 on merkitty lihavoimilla epäröintiäänneet.

Esimerkki 1: Kak èto bylo, Po = Nina Ponomarëva-Romaškova.

1. > Po: ---kogda perv-ye mo-i#: # è:→#: # #è:→# (.) °m#°
 kun ensimmäinen-PL minun-PL
 ---kun ensimmäiset minun#: # è:→#: # #è:→# (.) °m#°
2. po-druh-i po komand-e.---
 F-ystävä-PL PREP joukkue-F:DAT
 joukkueoverini.---

Termi *epärointiäänne* on ongelmallinen, sillä se implikoi kyseisen aineksen olevan nimenomaan äänne (vrt. vastakkainen näkemys Clark & Fox Tree, 2002) ja kertovan (ainoastaan) epäroinnistä, vaikka sillä on muitakin tehtäviä. Käytän termiä kuitenkin tässä artikkelissa, sillä suomenkielisessä keskustelunanalyttisessä tutkimuksessa tähän puheenainekseen on viitattu melko usein nimenomaisella tavalla (ks. esim. Duvallon & Routarinne, 2001; Kurhila, 2000; Laakso & Lehtola, 2003; Lappalainen, 2006; Sorjonen, 1997; Sorjonen & Laakso, 2005; Tainio, 1997; ks. kuitenkin *epärointi* Martikainen, 2006; *epärointiäännehdys* Simula & Pekkala, 2006; *empimisäänne* Routarinne, 2003). Sitä vastoin venäjänkielisessä tutkimusperinteessä on käytetty termiä *zapolnitel' pauz* (ks. esim. Kraevskaja, 1978; Stoljarova, 2003; Šmelev, 2004). Sen englanninkielinen vastine *filled pause* on ollut pitkään käytössä (ks. esim. Maclay & Osgood, 1959; Swerts, 1998).

Epärointiäänteitä on tutkittu 1950-luvulta lähtien. Pitkään näkökulma on ollut psykolingvistinen, ja epärointiäänteitä on tarkasteltu avaimina puheentuotannon prosesseihin. Lausumanalkuisen tai ensimmäisen sanan jälkeisen epärointiäänteen on nähty kertovan kokonaisvaltaisesta puheen suunnittelusta (Boomer, 1965; ks. myös Shriberg, 1994), kun taas lausumansisäisen on tulkittu heijastavan paikallista ongelmaa (Boomer & Dittmann, 1962; Shriberg, 1994). Psykolingvistisessä tutkimusperinteessä aineistona ei ole yleensä

käytetty tavallista keskustelua vaan on tehty eksperimenttejä laboratorio-olosuhteissa, jolloin tutkimusasetelma on tarkoin määritelty etukäteen. Eksperimenttien avulla epärointiäänteiden kestot, yleisyys ja sijainti on pystytty selvittämään hyvinkin tarkasti, mutta niiden vuorovaikutustehtävistä aidossa keskustelutilanteessa on voitu esittää ainoastaan hypoteeseja (ks. esim. Lalljee & Cook, 1974; Swerts, 1998; vrt. Clark & Fox Tree, 2002). Tähän haasteeseen keskustelunanalyttiset tutkimukset – mukaan lukien tämän artikkelin tutkimus – ovat pystyneet vastaamaan.

Keskustelunanalyysin (ks. kuitenkin myös esim. Brown, 1977; Færch & Kasper, 1983) käyttö tutkimusmenetelmänä onkin laajentanut käsitystä epärointiäänteiden vuorovaikutustehtävistä. Korjausjäsenyksessä ne voivat ilmoittaa eteenpäin suuntautuvan itsekorjausjakson, kuten esimerkiksi sanahaun alkamisesta tai sen jatkumisesta (suomessa Helasvuo, Laakso & Sorjonen, 2004; Laakso, 1997; Laakso & Lehtola, 2003; Sorjonen, 1997; englannissa Schegloff, 1979; ks. myös Fox, Hayashi & Jasperson, 1996; ks. myös venäjässä Aleksieva, 2007) tai laajemmasta muotoiluongelmasta (suomessa Simula & Pekkala, 2006; englannissa Gardner, 2001). Tämän lisäksi ne voivat kertoa taaksepäin suuntautuvan (itse)korjausjakson alkamisesta tai olla muuten osana korjausprosessia ennen vuoron rakenneyksikön loppua aloitetuissa korjausjaksoissa tai siirtymätilassa aloitetuissa korjausjaksoissa (suomessa Sorjonen,

1997; Sorjonen & Laakso, 2005; englannissa Gardner, 2001; Schegloff, 1979; Schegloff, Jefferson & Sacks, 1977; saksassa Fischer, 2000; ks. myös venäjässä Aleksieva, 2007; Podlesskaja & Kibrik, 2007). Epäröintiään- teet voivat myös kutsua vastaanottajaa osal- listumaan sanahakuun (Laakso & Lehtola, 2003; Simpson, 1994) tai taaksepäin suun- tautuvaan korjaukseen (Kurhila, 2003). Li- säksi ne voivat esiintyä toisen korjauksessa (Simpson, 1994) sekä muissa preferoimat- tomissa etu- ja jälkijäsenissä (Tainio, 1997: 96–97; ks. myös Gardner, 2001: 90–91). Näin ollen epäröintiään- teet ovat mukana il- moittamassa vastaanottajalle tulevan vuoron ongelmallisuudesta.

Hieman toisen näkökulman keskustelun- analyysin preferenssijäsennykseen tarjoaa teoria kasvojen suojelemisesta. Se, kuten kes- kustelunanalyysikin, on alun perin lähtöisin sosiologiasta. Teorian mukaan vuorovaikutus perustuu siihen, että ihmiset pyrkivät anta- maan itsestään ja muista kuvan sosiaalisesti arvostettuina ja hyväksytyinä (positiiviset kasvot), mutta itsenäisinä (negatiiviset kas- vot) henkilöinä. (Brown & Levinson, 1978: 66–69; ks. myös Goffman, 1967.) Tämä sama periaate eli pyrkimys sujuvaan yhteistyöhön sekä konfliktien ja toisen loukkaamisen välttämiseen tulee keskustelunanalyysissä näkyviin preferenssijäsennyksessä siten, että keskustelijat suosivat preferoituja ja välttävät preferoimattomia vuoroja. Preferoimatto- mille vuoroille on ominaista epäröintiään- teiden lisäksi esimerkiksi yleisemminkin vuo- ron viivyttely, monipolvisuus sekä selittely. (Tainio, 1997: 96–104.) Kasvojen suojelemi- sen näkökulmasta jokseenkin sama asia esi- tetään siten, että kun joudutaan uhkaamaan toisen positiivisia (esimerkiksi ehdotuksen torjuminen) tai negatiivisia kasvoja (esimer- kiksi neuvominen), siinä käytetään lieventä- viä keinoja (Brown & Levinson, 1978: 70–76, 176–178). Epäröintiään- teiden tuottaminen

on yksi näistä keinoista (Brown & Levinson, 1978: 177; Fischer, 2000; venäjässä Šmelev, 2004; Šmelev & Protassova, 1998).

Vaikka epäröintiään- teistä korjausjäsennyk- sessä on paljon yksittäisiä huomioita, niiden tehtäviä ja paikkaa ei ole tutkittu systemaati- sesti (ks. kuitenkin epäröintiään- teiden teh- täviä esitteleviä tutkimuksia Fischer, 2000; Gardner, 2001; Simpson, 1994). Lisäksi mel- koinen osa tutkimuksista käsittelee puheti- lanteita, joissa keskustelijoiden kielenhallinta ei ole yhtäläinen (ks. esim. Helasvuo, Laakso & Sorjonen, 2004; Kurhila, 2003; Laakso, 1997; Laakso & Lehtola, 2003; Simpson, 1994).

Korjaus- ja preferenssijäsennyksen lisäksi epäröintiään- teillä on useita tehtäviä vuorot- telussa. Ne voivat aloittaa vuoron, etenkin jos sanottavaa pitää vielä miettiä (Gardner, 2001: 88; ks. myös Schegloff, 1982: 81; Šmelev & Protassova, 1998). Epäröintiään- teillä myös ilmoitetaan jatkoaikeista (Gardner, 2001; Simpson, 1994; ks. myös Maclay & Osgood, 1959). Lisäksi niitä käyttämällä puhuja voi ilmaista halustaan luovuttaa vuoro toisel- le (Clark & Fox Tree, 2002: 89–90). Myös venäjässä epäröintiään- teillä on nämä kol- me vuorotteluun liittyvää tehtävää (Rinne, 2006). Muita tehtäviä ovat epävarmuuden ilmaiseminen (Smith & Clark, 1993), erilai- sista topikaalisista siirtymistä ilmoittaminen (Chafe, 1980; Fischer, 2000; Simpson, 1994) sekä tekstin jäsentely (Fischer, 2000; Šmelev & Protassova, 1998; Swerts, 1998).

AINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkimusaineisto on kerätty neljän Venäjän televisiossa 1990-luvulla esitetyn kesku- steluohjelman katkelmasta. Aineiston koko- naiskesto on 1 tunti 15 minuuttia 13 sekuntia. Ohjelmassa *Kak èto bylo* 'Miten se oli' (22:37) muistellaan vuoden 1952 Helsingin olympia- kisoja niihin osallistuneiden urheilijoiden ja

silloisen joukkueenjohdon edustajan voimin. *Kinoglazissa* 'Elokuvasilmä' (24:20) haastatellaan animaattori Jurij Norštejnia tämän tuotannosta. Keskusteluohjelmassa *Na zdorov'e* 'Terveysterveksi' (14:11) aiheena on terveellinen elämä, josta kolme vierasta esittää käsityksiään. *Pro etossa* 'Siitä' (14:05) haastatellaan nuorehkoa naista, joka on liikenneonnettomuuden vuoksi menettänyt toisen jalkansa. Hän kertoo mieskokemuksistaan.

Keskustelut ovat suurimmaksi osaksi kahdenkeskisiä, mutta *Kak eto bylossa* keskustelu muuttuu välillä monenkeskiseksi sekä kerran kahdeksi dyadiksi (Londen, 1997: 61; Sacks, Schegloff & Jefferson, 1974: 713). Katkelmat on litteroitu pääosin keskusteluanalyttisten konvention mukaisesti (Seppänen, 1997) ilman puheanalyysiohjelmia. Eroavat merkinnät löytyvät liitteestä I. Koko aineiston taukojen pituudet on laskettu sekunnin tarkkuudella. Lyhyemmät tauot on merkitty symbolilla (.). Artikkelissa esiteltävät esimerkit on kuitenkin tarkistettu Praat-ohjelman avulla, ja taukojen pituudet on merkitty sekunnin kymmenesosan tarkkuudella. Artikkelin esimerkkeihin on lisäksi glossattu suomeksi epäröintiäänteen esiintymiskohta sekä hieinan kontekstia. Glossaamisessa on sovellettu Keskusteluanalyysi Suomessa -sivuston (KS) ohjeita (ks. myös liite II). Translitterointi on tehty tieteellisellä kaavalla (Suomen standardoimisliiton standardi SFS 4900). Käännöksiin on merkitty sulkeisiin sanat, jotka on ainoastaan implikoitu venäjäksi. Tavut, jotka on äännetty ympäristöä korkeammalta, on merkitty tavallisesti ainoastaan alkuperäiseen litteraattiin, sillä ne kantavat venäjässä yleensä syntaktista merkitystä (ks. esim. Bryzgunova, 1978). Emfaattiset painotukset ja äänteiden venytykset on merkitty mahdollisuuksien mukaan myös suomennokseen.

Epäröintiäänteiden tarkastelussa huomion kohteena oli ensinnäkin niiden paikka ongelmavuoron suhteen. Toiseksi epäröintiäänteet

luokiteltiin siltä kannalta, mitä niiden jälkeen seurasi, eli aloittivatko ne eteen- vai taaksepäin suuntautuvan korjauksen. Tämä jako oli puhtaasti rakenteellinen. Sekakorjaukset luokiteltiin siis taaksepäin suuntautuviin. Kolmanneksi taaksepäin suuntautuvat itsekorjaukset jaettiin korvauksiin ja lisäyksiin sekä eteenpäin suuntautuvat korjaukset epäröintiäänteiden syntaktisen, semanttis-pragmaattisen ja prosodisen paikan perusteella sanahakuihin ja laajempiin suunnitteluongelmiin.

TULOKSET

Epäröintiäänteiden paikka suhteessa ongelmavuoroon ja korjauksen suuntaan

Epäröintiäänteillä oli useita esiintymispaikkoja ongelmavuoron suhteen. Aloittaessaan eteen- ja taaksepäin suuntautuvan itsekorjauksen ne sijoittuivat suurimmaksi osaksi samaan vuoron rakenneyksikköön ongelmavuoron kanssa (ks. myös Sorjonen, 1997). Muita mahdollisia epäröintiäänteiden paikkoja olivat eteenpäin suuntautuvissa itsekorjauksissa vuorojen välinen siirtymätila ja taaksepäin suuntautuvissa itsekorjauksissa edellisen lisäksi myös 3. vuoro. Kun epäröintiäänteen sijoittui eteenpäin suuntautuvissa itsekorjauksissa vuorojen väliseen siirtymätilaan, se implikoi tavallisesti laajempaa puheensuunnitteluongelmaa kuin pelkkää sanahakua. Vuorojen väliseen siirtymätilaan sijoittuneet epäröintiäänteiden aloittamat taaksepäin suuntautuvat itsekorjaukset olivat pääosin lisäyksiä (Sorjonen, 1997: 114; Sorjonen & Laakso, 2005), joiksi laskettiin myös erilaiset inkrementit. Inkrementit ovat ei-päälauseenmuotoisia saman puhujan tuottamia jatkoja, jotka sijoittuvat siirtymän mahdollistavaan kohtaan (Ford, Fox & Thompson, 2002: 16). Kun juontaja käytti lisäyksiä, niiden tehtävänä oli muotoilla kysymys paremmin vastatta-

vaksi. Esimerkki 2 edustaa tällaista sekventiaalista paikkaa. Kyseisessä katkelmassa juontajan kanssa keskustelea entinen jalkapalloilija Anatolij Il'in. Juuri aiemmin on puhuttu siitä, miten Helsingin olympialaisten jälkeen Neuvostoliiton jalkapallojoukkueen tulkittiin koostuvan ammattilaisista eikä joukkuetta enää päästetty seuraaviin kisoihin.

Juontaja tuottaa vaihtoehtokysymyksen (rivit 1–3). Hän merkitsee sen kysymyksen ääntämällä sanan *besedy* 'keskustelut' painollisen tavun korkeammalla kuin edeltävän osan ja lopettaa prosodisen kokonaisuuden laskevaan intonaatioon (Bryzgunova, 1978). Kun haastateltava ei ala vastata (tauko rivil-

lä 4), juontaja tuottaa epäröintiäänteen sekä täsmentää kysymystään inkrementillä *tuda* 'sinne' (rivi 5). Vieläkään vieras ei ota vuoroa itselleen, ja juontaja jatkaa epäröintiäänteellä, jota seuraa uudelleen muotoiltu kysymys. Tällä kertaa se on hakukysymys (rivi 6), joka kutsuu vastaamaan, ei ainoastaan myöntäen tai kieltäen vaan laajemmin. Kun kysymys ei enää projisoi syntaktisesti mitään, juontaja merkitsee sen valmiiksi myös laskevalla intonaatiolla (Bryzgunova, 1978). Taaskaan Anatolij Il'in ei aloita vastaamista (tauko rivillä 7). Juontaja käyttää samaa keinoa kuin aiemmin: hän tuottaa epäröintiäänteen ja täsmentää paikkaa ilmaisevalla inkrementillä (rivit 8–9).

Esimerkki 2: Kak èto bylo, J = juontaja, Il = Anatolij Il'in.

1. J: horošo. (-) > s v-ami ~konečno~ provodi-l-i
hyvin PREP te-INSTR tietysti käydä-PST-PL
hyvä. (-) > kanssanne käytiin ~tietysti~
2. kak-ie-to do è:<
jonkinlainen-PL:ACC-CLI PREP
jonkinlaisia ennen è:<
3. be↑sed-y do do ot-”ezd-a.
keskustelu-PL:ACC PREP PREP pois-lähtö-M:GEN
keskusteluja ennen ennen lähtöä (vai mitä).
4. (0.4)
5. > J: °è:→° tuda
°è:→° sinne
6. > °è° o ↑č-ëm govori-l-i s v-ami.
PREP mikä-PREPO puhua-PST-PL PREP te-INSTR
°è° mistä kanssanne puhuttiin.
7. (0.3)
8. > J: è:→ (0.2) v vaš-ih ja ↑čeik-ah
PREP teidän-PL:PREPO solu-PL:PREPO
è:→ (0.2) Komsomol-soluissanne
9. komsomol'sk-ih tak-ih ↑vremenn-yh.
komsomolilainen-PL:PREPO sellainen-PL:PREPO ajallinen-PL:PREPO
sellaisissa (sen)aikaisissa.
10. (0.2)
11. J: [(-)]
12. Il: [vy ↑zna]ete.=govorili toľko o tom (0.6) kak pobedit'
[kuu]le(/tiedättehän).=puhuttiin vain siitä (0.6) miten (voi) voittaa.

Tällaisilla epärointiäänteiden aloittamilla korjauksilla puhujat muokkasivat omaa vuoroa mutta pyrkivät myös korjaamaan vastaanottajan toimintaa. Ne olivat ensireaktioita haastateltavan vastaamattomuuteen. Juontaja sai myös hieman lisää aikaa suunnitellakseen jatkoa vuorolleen (Brown, 1977: 123–124; Simpson, 1994; Svartvik & Stenström, 1985: 343–344). Näin ollen epärointiäänteet osoitivat laajempaa ongelmaa kuin ainoastaan puheensuunnitteluun liittyvää. Ne kertoivat vuorovaikutuksen ongelmallisuudesta.

Epärointiäänteitä esiintyi myös taaksepäin suuntautuvissa, toisen aloittamissa korjauksissa, vaikkakin ne olivat harvinainen keino. Ongelmavuoroa seuraavassa vuorossa ne toimivat kerran korjausaloitteena. Ne olivat hieman yleisempiä aloittaessaan toisen korjauksen. Tällöin epärointiäänteet osallistuivat haastateltavan tuottamaan toisen korjaukseen, jossa korjattiin kysymyksen oletusta tai taustoitusta. Esimerkissä 3 nostetaan ongelmaksi juontajan sanavalinta. Juontaja ja Tatjana keskustelevat Tatjanan elämästä ennen amputointia vaatinutta onnettomuutta. Juon-

taja on juuri kysynyt, oliko Tatjana ollut suositettu poikien keskuudessa, mihin tämä vastasi myöntävästi. Lisäksi hän kertoi, että tällöin elämä oli yksinkertaista ja helppoa.

Tatjana ei hyväksy juontajan tarjoaman sanan *depressija* 'alakulo', 'masennus' käyttöä kuvaamaan hänen oloaan. Hän aloittaa vuoronsa epärointiäänteellä (rivi 4), jonka jälkeen hän jatkaa muotoilemalla monipolvisen (Tainio, 1997: 96–97), epävarmuuden merkitsimillä (*ja ne znaju* 'en tiedä', *naverno* 'varmaan') moduloidun (Schegloff, Jefferson & Sacks, 1977: 378) korjauksen (rivit 4–6). Hän ei tarjoa vaihtoehtoista sanaa kuvaamaan oloaan vaan esittää, että hänen kokemansa ylittää sanan *depressija* viittausalan. Samalla hän nostaa neuvoteltavaksi koko juontajan tarjoaman tulkinnan asiantilasta. Tällaisissa sekventiaalisissa paikoissa epärointiäänteet implikoivat alkavan toisen korjauksen lisäksi preferoimattomuutta: vieras ei ala vastata preferoidusti eli tässä tapauksessa hän ei ryhdy myöntämään tai edes kieltämään juontajan ehdottamaa asiantilaa vaan toimii aivan toisin.

Esimerkki 3: Pro èto, T = Tatjana, J = juontaja.

1. T: i vdrug rezko vot ta:k vot.=
ja yhtäkkiä kävi näi:n.=
2. J: =to est' vy vpa-l-i v de↑press-iju.
CNJ/PRT te vaipua-PST-PL PREP alakulo/masennus-F:ACC
=te siis vaivuitte alakuloon / masennuitte.
3. (0.4)
4. > T: °#è#° ja ne zna-ju èt-o daže de↑press-iej
minä NEG tietää-1 se-N:ACC edes alakulo/masennus-F:INSTR
°#è#° en tiedä ei sitä varmaan (voi) edes
5. naverno ne naz-o-věš'.=
varmaan NEG kutsua-PERF:FUT-2
alakuloksi/masennukseksi kutsua.=
6. =èto bylo čto-to↓: (.) ↑boleee užasnoe.
=se oli jotaki↓:n (.) paljon kamalampaa.
7. (0.2)
8. J: čto vy oščuščali.
miltä se tuntui.

*Epäröintiäänteet eteenpäin
suuntautuvissa itsekorjauksissa*

Epäröintiäänteet ilmoittivat erilaisten eteenpäin suuntautuvien itsekorjausten alkamisesta. Aineistosta nousi esiin kaksi päätyyppiä: epäröintiäänteillä puhujat ilmoittivat puheen suunnitteluun liittyvistä ongelmistaan ja sanahauista. Ensin mainitut ongelmat olivat varsin moni-ilmeisiä. Ne kohdistuivat sekä sisältöön että verbalisointiin (Chafe, 1980: 171; ks. myös Levelt, 1989). Kun epäröintiäänteet implikoivat suunnitteluongelmaa, niiden tyyppillisiä esiintymispaikkoja olivat vuoron absoluuttinen alku, vuoron raken-

neyksikön alku(vaihe) tai vuorojen välinen siirtymätila. Lisäksi niitä esiintyi usein konjunktioiden (vrt. Fischer, 2000: 160) ja sivulauseen aloittavien pronomien jälkeen. Eri-tyisesti juontajan puheessa niitä oli topiikin vaihdoksissa (vrt. Schegloff, 1979: 270). Lisäksi epäröintiäänteitä esiintyi korjausjakson jo alettua, osana korjausprosessia. Esimerkki 4 valaisee tällaista käyttöä. Jurij Antonov on juuri kertonut juontajalle suhtautumisestaan terveelliseen elämään. Hän tarkasteli itseään suhteessa Nikita Mihalkoviin ja kertoi, että toisin kuin tämä, hän ei esimerkiksi pelaa tennistä, jos se ei häntä huvita.

Esimerkki 4: Na zdorov'e, An = Jurij Antonov.

1. An: ---ili ne hočetsja delat' čto-to dru↑goe.
---tai ei huvita tehdä jotakin muuta.
2. .hh ja ètogo delat' prosto ne budu.
.hh sitä (muuta) en yksinkertaisesti tee.
3. (1.2)
4. > An: #i:→ è:# > tak ~skaza-t'~ èt-o no↑rmal'n-oe<
ja niin sanoa-INF se-N normaali-N
#ja:→ è:# >niin ~sanoakseni~ se (on) normaali<
5. sostojan-ie človečesk-oj duš-i
(olo)tila-N ihmisADJ-F:GEN sielu-F:GEN
ihmissielun tila
6. m-ne kaž-et-sja,=
minä-DAT tuntua-3-REF
minusta tuntuu,=

Ennen epäröintiäänteen esiintymistä Jurij Antonov on juuri päässyt vuorojen väliseen siirtymätilaan, sillä hän on saanut prosodian, rakenteen ja toiminnan kannalta edellisen vuoronsa eli kannanottonsa valmiiksi. Juontaja ei kuitenkaan yli sekunnin tauon aikana ota vuoroa (rivi 3), ja sama puhuja jatkaa (rivi 4). Antonov tuottaa partikkeli-konjunktion *i'ja'* (Vasilyeva, 1972: 134) narinaäänellä, monotonisella intonaatiolla ja venyttäen. Jo

nämä prosodiset merkit ennakoivat ongelmaa (Podlesskaja & Kibrik, 2007). Partikkeli-konjunktio projisoi syntaktisesti ja pragmaattisesti ainoastaan heikosti tulevaa: puhuja merkitsee tulevan vain aiemman puheensa jatkoksi (vrt. suomessa Hakulinen, 1997b: 44). Seuraavaksi haastateltava tuottaa epäröintiäänteen edelleen narinalla. Tällaisessa sekventiaalisessa paikassa kyseessä ei ole pelkkä sanahaku vaan laajempi ongelma. Myös jatko implikoi sel-

laista, sillä vieras tuottaa ilmauksen *tak skazat'* 'niin sanoakseni', jota käytetään venäjässä, kun halutaan saada luonnehdintaa tarkemmaksi (Kormilicyna & Kočtškova, 1983: 76). Näin ollen Jurij Antonov myös eksplikoi, että hän painii verbalisointiongelmien parissa. Epäröintiäänne ei aloita eteenpäin suuntautuvaa korjausjaksoa mutta osallistuu siihen. Se toimii vastaanottajalle merkkinä ongelman ratkaisemisen keskeneräisyydestä.

Toinen eteenpäin suuntautuva korjaustyyppi, josta epäröintiänteet ilmoittivat, oli sanahaku. Useimmat sanahaut olivat keskellä vuoron rakenneyksikköä paikassa, jossa oli pragmaattisen projisoinnin lisäksi vahva syn-

taktinen projektio. Tämä projektio nojasi esimerkiksi kongruenssiin tai rektioon. Toinen erityinen sanahausta ilmoittava epäröintiänteiden sekventiaalinen paikka oli keskellä listauksia. Tällöin ne esiintyivät usein nousevan intonaation jälkeen. Lisäksi haastateltavat käyttivät epäröintiänteitä vuoronalkuisesti silloin, kun juontaja tiedusteli henkilönnimeä, paikkaa tai muuta muistista haettavaa yksityiskohtaa. Tällöin sanahaku motivoitui jo vierusparin etujäsenestä. Esimerkki 5 edustaa tällaista paikkaa. Juontaja kysyy silloiselta Neuvostoliiton joukkueenjohdon edustajalta, kenen idea oli osallistua Helsingin olympialaisiin.

Esimerkki 5: Kak èto bylo, J = juontaja, Se = Vladimir Semičastnyj.

1. J: --->ska↑ž-i-te požalujsta<.=a: ↑kto by-l
sanoa-IMP-PL:2 PRT CNJ kuka olla-PST:M
--->kertoisitteko<.=entä: kuka oli
2. iniciator-om. (0.6) a:→ poezdk-i naš-ej
alullepanija-M:INSTR matka-F:GEN meidän-F:GEN
maajoukkueemme Helsingin matkan
3. ↑sborn-oj. (0.2) è:→ v ↑Helsinki.=
maajoukkue-F:GEN PREP HelsinkiACC
alullepanijana.=
4. > Se: =è:→ glavn-aja iniciativ-a prinadleža-l-a m:→
pääADJ-F aloite-F kuulua-PST-F
=è:→ pääaloitteen teki m:→
5. togda predsdatel-ju Komitet-a po
silloin puheenjohtaja-M:DAT komitea-M:GEN PREP
silloinen Neuvostoliiton ministerineuvoston
6. fizičesk-oj kul'tur-e i sport-u,=
fyysinen-F:DAT kulttuuri-F:DAT (liikunta) ja urheilu-M:DAT
liikunta- ja urheilukomitean
7. =pri sovet-e ministr-ov SSSR?= Nikola-ju
PREP neuvosto-M:PREPO ministeri-PL:GEN SNTL InimiM-DAT
puheenjohtaja Nikolaj
8. Nikolaevič-u Ro↑ma#nov-u#. (.) hh (.) @↑nu i našlo podderžku èto v
Nikolaevič Roma#nov#. (.) .hh (.) @no kannatusta löytyi myös
9. pravitel'stve i v Central'nom komitete@ #partii#.=
hallituksesta ja puolueen@ #keskuskomiteasta#.=
@((ympäristöä korkeampaa puhetta))@

Haastateltava aloittaa vastausvuoronsa epäröintiäänteellä ja muotoilemalla vuoronsa täyden lauseen sisältäväksi vastaukseksi (Mäntylä, 2006), vaikka henkilön nimeäminen olisi riittänyt. Lisäksi hän kierrättää (Laury, 2005) etujäsentä (rivi 4): hän tuottaa vastauksessaan sanan *iniciativa* 'aloite', jolla on sama vartalo kuin juontajan kysymysvuoron sanalla *iniciator* 'alullepanija'. Tällainen vuoron aloitus voi toimia haastateltavan keinona saada lisää aikaa (Schegloff, 1979: 273–274). Kun puhuja pääsee lausumassaan kohtaan, jossa voisi ilmaista kyseisen henkilön nimen, hän tuottaa jälleen epäröintiäänteen. Tämän jälkeen hän kertoo, mikä oli henkilön yhteiskunnallinen asema, ja vasta sitten ilmoittaa tämän nimen. Epäröintiäänteen esiintyminen paikoissa, jotka projisoivat nimen ilmaisemista, implikoivat vahvasti nimenmuistamisongelmaa. Toki jälkimmäinen epäröintiäänteen voi myös osoittaa, että kyseisen henkilön titelin nimeäminen on ongelmallista.

Tiivistäen voidaan todeta, että tulokset epäröintiäänteen sijainnista ja tehtävistä eteenpäin suuntautuvissa itsekorjauksissa olivat jossain määrin yhtenevät psykolingvististen tutkimustulosten kanssa: vuoron- tai lausumanalkuinen epäröintiäänteen kertoo usein laajemmasta ongelmasta kuin vuoron- tai lausumansisäinen.

Epäröintiäänteet taaksepäin suuntautuvissa itsekorjauksissa

Epäröintiäänteet ilmoittivat runsaasti erilaisista korjausoperaatioista. Korjaukset jaetaan yleensä korvauksiin ja lisäyksiin. Korvauksissa puhuja ikään kuin pyyhkii pois sanan (Sorjonen, 1997: 114, 116) tai laajemman kokonaisuuden kuten esimerkiksi vuoron rakenneyksikön alun, jolloin puhutaan syntaktisista hylkäyksistä (Sorjonen & Laakso, 2005). Toinen pääkorvaustyyppejä on lisäys, jossa puhuja vain lisää jonkin kokoisen yksikön sanottuun

ja jatkaa sen jälkeen etenemistä puheen päälinjalla (Sorjonen, 1997; Sorjonen & Laakso, 2005; ks. myös Routarinne, 2003). Epäröintiäänteet aloittivat monenlaisia korvauksia. Niillä ilmoitettiin fonologisen tai kieliopillisen virheen korjausaikeesta, syntaktisista hylkäyksistä tai leksikaalisista korvauksista. Seuraavassa esimerkissä tarkastellaan, kuinka puhuja on tyytymätön sanavalintaansa, tuottaa epäröintiäänteen ja korvaa aiemmin sanomansa tekemällä syntaktisen hylkäyksen. Hylätty aines jää voimaan semanttisesti, joten hylkäys on ainoastaan osittainen. Osittaisia hylkäyksiä oli aineistossani useita. Osan niistä aloitti epäröintiäänteen. Juuri ennen esimerkin 6 katkelmaa entinen voimistelija Valentin Muratov on kertonut, että olympialaisissa tehtiin Neuvostoliiton joukkuetta vastaan provokaatio. Entinen joukkueenjohtajan edustaja Vladimir Semičastnyj jatkaa aiheesta. Esimerkkiä edeltävässä vuorossa hän toteaa, että suomalaiset ja muunmaalaisetkin sanomalehdet kirjoittivat paljon kaikkea typerää Neuvostoliiton delegaatiosta.

Silloinen joukkueenjohtaja antaa konkreettisen esimerkin kirjoittelusta, *my* *é*:→ *é*:→ *kormjat* *é*:→ *kislymi* *ščami* 'me *é*:→ *é*:→ syöttävät/syötetään *é*:→ *hapankaalikeittoa*' (rivit 3–4). Hän aloittaa referointinsa nominatiivimuotoisella subjektilla *my* 'me', jonka jälkeen hän hylkää muotoutumassa olevan syntaktisen rakenteensa ja tuottaa epäröintiäänteen sekä verbin *kormjat* 'syöttävät', joka on taivutettu monikon kolmannessa persoonassa. Kyseistä verbimuotoa käytetään myös indefiniittis-persoonaisesti, jolloin funktionaalinen suomennos olisi *syötetään*. Tällöin se vaatii täydennykseen akkusatiivissa olevan objektin. Se puhujan lausumasta kuitenkin puuttuu. Voidaan siis tulkita, että persoonapronomini *my* 'me' hylätään ainoastaan rakenteellisesti. Korjausjakso alkaa heti epäröintiäänteen jälkeen. Syntaktisen hylkäyksen ansiosta puhuja saa vahvistettua omaa argumentointiaan, sillä

Esimerkki 6: Kak èto bylo, Se = Vladimir Semičastnyj, J = juontaja, Po = Nina Ponomarëva-Romaškova.

1. Se: [nu na]primer, finsk-ie gazet-y vs-e
no esimerkiksi suomalainen-PL sanomalehti-PL kaikki-PL
[no esi]merkiksi, kaikki suomalaiset sanomalehdet
2. J: [°mmhm?°]
3. > Se: soobšča-l-i. (0.2) .hh čto **my è:**→ è:→
selostaa-PST-PL että me
selostivat. (0.2) .hh että **me è:**→ è:→
4. **korm-jat** è:→ kisl-yymi šč-a[mi iz]
syöttää-PL:3 hapanADJ-PL:INSTR kaalikeitto-PL:INSTR PREP
syöttävät/syötetään è:→ hapankaali[keittoa]
5. Po: [°(da)°]
[°(niin)°]
6. Se: kisl-oj kapu:st-y? .hh čto vo[obšče?]
hapan-F:GEN kaa:li-F:GEN mikä ylipäänsä
joka on tehty hapankaalista? .hh mikä yli[päänsä?]

hän muuttaa muotoutumassa olevan lausumansa toimijasuhteita (Sorjonen & Laakso, 2005: 260) siten, että venäläisiä ei enää kuvata semanttisina agenteina ja aktiivisina toimijoina, vaan he näyttäytyvät passiivisina, ruoan avuttomina vastaanottajina (ks. esim. TSRJA, s.v. kormit'). Näin venäläisten rooli provokaation uhreina kielennetään uuden rakenteen ansiosta voimakkaammin. Epärointiänteiden tehtävänä on siis ilmoittaa tässä sekä yleisemminkin taaksepäin suuntautuvissa korjauksissa, että alkuperäinen suunnitelma puheen päälinjalla etenemisessä on muuttunut.

Epärointiänteet ilmoittivat myös erilaisten lisäysten alkamisesta. Ne kattoivat koko kirjon morfologisten ja leksikaalisten yksiköiden lisäämisestä parenteeseihin ja inkrementteihin (ks. esimerkki 2). Lisäysten tehtävänä oli ehkäistä väärinymmärryksiä, korjata jo sattuneita virheitä, taustoittaa ja täsmentää (ks. myös Routarinne, 2003). Esimerkissä 7 epärointiänteenne aloittaa selittävän parenteesin.

Jurij Norštejn kertoo animaatioelokuvansa *Haikara ja kurki* tekemisestä.

Jurij Norštejn kertoo, kuinka hänen mielestään tärkeää on olla avoin/rehellinen (rivit 1–2). Tämän jälkeen hän aloittaa uuden vuoron rakenneyksikön sanoilla *i togda* 'ja silloin'. Tämä rakenne projisoi jonkin tapahtuman kielentämistä. Kuitenkin puhuja tuottaa epärointiänteiden sekä keskeyttää etenemisensä puheen päälinjalla siirtyäkseen selittämään, mitä tarkoittaa avoimena/rehellisenä oleminen (rivit 3–4). Tämän jälkeen hän palaa päälinjalle toistamalla keskeytyneen rakenteensa *i togda* (rivi 5). Epärointiänteenne toimii siis merkinä parenteesiin siirtymisestä. Lisäksi se, kuten kaikki muutkin taaksepäin suuntautuvan itsekorjauksen aloittavat epärointiänteet, kertoo puheen monitoroinnista (ks. myös Levelt, 1989). Animaattori tajuaa yhtäkkiä, että käsitettä olisi hyvä selventää.

Epärointiänteet aloittivat myös sekakorjauksia. Useimmiten kyseessä oli toistokor-

Esimerkki 7: Kinoglaz, No = Jurij Norštejn.

1. No: ---#m m# .hh (0.2) >po-moemu est' tol'ko odin< moment
---#m m# .hh (0.2) >mielestäni on vain yksi< näkökohta / tärkeä asia
2. èt-o by-t' è: bespredel'no iskrenn-im.=
se-N olla-INF äärettömästi avoin/rehellinen-M:INSTR
se (on) olla è: äärettömän avoin/rehellinen.=
3. > =i togda? #è::→# to est' ne pyta-t'-sja
ja silloin CNJ/PRT NEG yrittää-INF-REF
=ja silloin? #è::→# siis yrittää
4. skry-t' seb#ja#.=
kadottaa-INF REF:ACC
olla kadottamatta itse#ään#.=
5. =i togda? (0.8) °#è#° v ètom neso↑krytii pojavits#ja# .hh---
=ja silloin? (0.8) °#è#° tähän avoimuuteen ilmes#tyy# .hh---

vaus. Puhuja aloitti lausuman, tuotti epäröintiäänteen ja toisti jonkin pituisen yksikön aloittamastaan lausumasta ennen kuin siirtyi eteenpäin puheen päälinjalla. Toinen sekakorjaustyyppejä oli parafrasoin tuottaminen epäröintiäänteen jälkeen. Puhujat käyttivät sekakorjauksia sekä sanahauissa että laajempien puheensuunnitteluongelmien ratkaisuyrityksissä. Esimerkki 8 esittelee parafrasi-

korvauksen, jossa ongelmana on mielipiteen muotoileminen. Jalkansa menettänyt Tatjana on aiemmin kertonut, että on olemassa erityinen miesryhmä, ”palvojat”, jotka saavat erityistä mielihyvää naisen tyngästä. Tatjana on kertonut, että nämä miehet ovat löytäneet hänen kotisivunsa internetistä. Esimerkkiä edeltävässä vuorossa juontaja kysyy, missä maissa näitä palvojia asuu.

Esimerkki 8: Pro èto, T = Tatjana.

1. > T: ↑vezde.= vo vs-eh stran-ah.
kaikkiällä PREP kaikki-PL:PREPO maa-PL:PREPO
kaikkiällä.=kaikissa maissa.
2. (0.6)
3. > T: #m:→# po mo-↑ej filosof-ii .hh (0.5) a:→ ja
PREP minun-F:DAT filosofia-F:DAT minä
#m:→# filosofiani mukaan. .hh (0.5) a:→ minä
4. sčita-ju čto èt-o prosto: v ↑žizn-i
ajatella-1 että se-N yksinkertaisesti PREP elämä-F:PREPO
ajattelen että yksinkertaisesti: elämässä
5. vo vsëm est' ba↓lans.
kaikessa on tasa↓paino.
6. (0.6)
7. T: .hh to est' es- esli suščestvujut ženščiny bez ↑nožki.---
.hh siis jo- jos on olemassa naisia ilman jalkoja.---

Kun Tatjana on kertonut palvojen asuinpaikan eikä juontaja ole ottanut vuoroa, Tatjana alkaa perustella vastaustaan (rivi 3). Se ei tapahdu ilman ongelmia. Aluksi hän tuottaa epäröintiänteen ja ilmaisee sen jälkeen, että kyseessä on hänen mielipiteensä. Tämän jälkeen hän tuottaa uudestaan epäröintiänteen ja muotoilee saman toisella tavalla. Vasta sitten hän etenee projektion mukaisesti esittämään näkemyksensä (rivit 4–5, 7). Kuten esimerkistä näkee, sekakorjaukset muotoutuvat sellaisiksi vasta, kun puhuja havaitsee epäröintiänteen tuottamisen jälkeen, että tarvitsee vielä lisää aikaa. Ennen toistoa tai parafrasaa ne näyttävät tavallisilta eteenpäin suuntautuvilta itsekorjauksilta. Tatjanalle ei riittänyt mielipiteen muotoilemiseen pelkkä epäröintiäänne, vaan ongelma oli pitkäkestoisempi.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tulokset osoittivat, että epäröintiänteitä käytetään venäjänkielisessä institutionaalisessa keskustelussa osin samalla tavalla kuin aikaisemmat muita kieliä koskevat tutkimukset ovat osoittaneet. Aiemmin epäröintiänteiden tehtäviä ei ole kuitenkaan tutkittu systemaattisesti nimenomaan korjausjäsenyksessä, vaan niitä on sivuttu etenkin itsekorjauksen aloituskeinoja esiteltäessä (ks. esim. Schegloff, Jefferson & Sacks, 1977; Simula & Pekkala, 2006; Sorjonen, 1997) tai niiden tehtäviä on tutkittu laajemmin (ks. esim. Fischer, 2000; Simpson, 1994). Tässä tutkimuksessa selvisi, että epäröintiänteet ilmoittavat erilaisten eteen- ja taaksepäin suuntautuvien korjausjaksojen alkamisesta tai jatkumisesta. Ne toimivat myös korjausaloitteena sekä aloittavat toisen korjauksia. Uusi korjaustyyppi oli osittainen hylkäys. Lisäksi aloittaessaan inkrementin epäröintiänteet ilmoittavat, että ongelma ei kohdistu pelkästään puhumiseen vaan koko tilanteen tulkin-

ta on ongelmallinen. Toisen korjauksissa ne ilmoittavat samalla myös preferoimattomasta toiminnasta. Korjausjäsenyys ulottuu siis sekvenssi-, preferenssi- ja vuorottelujäsenyksiin.

Aloittaessaan itsekorjauksia epäröintiäänneillä oli myös muita vuorovaikutuksellisia ja kognitiivisia tehtäviä, jotka usein kietoutuivat yhteen. Ne saattoivat toimia puhujalle lisäajan antajana mutta ilmaista muille ongelmasta, mikä on tärkeää vuorovaikutuksen sujumisen kannalta, sillä ongelman ratkaisemiseen voi tutkimusten mukaan myös vastaanottaja osallistua (Goodwin, 1987; Goodwin & Goodwin, 1986; Kurhila, 2003; Laakso & Lehtola, 2003).

Koska epäröintiänteet toimivat korjausjäsenyksessä niin monimuotoisesti, ne eivät kerro suoraan ongelman luonteesta tai jatkosta, vaikka pragmaattinen ja syntaktinen konteksti ohjaavat usein tulkintaa johonkin suuntaan. Niillä ei siis ole yhtä eriytyneet tehtävät kuin esimerkiksi suomen kielen partikkeleilla *eiku*, *tai* ja *siis* (vrt. Sorjonen & Laakso, 2005). Tehtävien monipuolisuus saattaa olla myös syynä siihen, että puhuja ja vastaanottaja tulkitsevat epäröintiänteiden tehtävät eri tavalla. Näin kävi esimerkissä 2, jossa puhuja yritti epäröintiänteitäkin apuna käyttäen saada vastaanottajan ottamaan vuoron itselleen, mutta tämä orientoitui siihen, että puhuja vielä jatkaa.

Jo aiempien tutkimustulosten perusteella voidaan tiivistää, että epäröintiänteet eivät vain heijasta puheen prosessointia vaan toimivat keskustelussa yleisenä ”varoituserkinä” kertoen ongelmasta tai muutoksesta. Tämä tutkimus vahvisti kuvaa venäjän osalta. Lisäksi epäröintiänteet näyttävät osallistuvan ainakin jossain määrin institutionaalisuuden rakentamiseen, sillä niillä oli hieman eriytyneet tehtävät sen mukaan, käyttikö niitä juontaja vai vieras. Väite vaatisi kuitenkin tuekseen oman tutkimuksensa.

Tässä artikkelissa epäröintiänteitä tarkasteltiin ainoastaan korjausjäsennyksessä. Näin ollen moni asia jäi vielä avoimeksi. Esimerkiksi epäröintiänteiden sijaintia korjausjaksossa voisi tarkastella lähemmin. Millaisia konstruktioita ne keskeyttävät tai viivyttävät? Milloin niitä ei taas ole? Lisäksi olisi syytä selvittää, millä muilla venäjän puheenaineiksilla on samoja tehtäviä. Tämän tutkimuksen perusteella näyttäisi siltä, että epäröintiänteet toimivat venäjässä spesifioimattomana keinona ilmoittaa itsekorjauksesta, sillä niiden esiintymispaikka ja tehtävät olivat monipuoliset. Muilla kielenaineiksilla saattaisi olla eriytyneemmät tehtävät. Tutkimusta pitäisi myös laajentaa (monenkeskisten) arkikeskustelujen tarkasteluun. Myös kvantitatiivinen analyysi olisi tarpeen. Lisäksi olisi selvitettävä, miten epäröintiänteiden prosodiset ominaisuudet vaikuttavat niiden tehtäviin (vrt. englannissa Clark & Fox Tree, 2002; Smith & Clark, 1993). Tämän tutkimuksen ulkopuolelle jäivät myös epäröintiänteiden ontologiset ja taksonomiset kysymykset (vrt. esim. Clark & Fox Tree, 2002; Fischer, 2000; Maclay & Osgood, 1959; Svartvik & Stenström, 1985). Yksimielisyyttä ei ole esimerkiksi siitä, onko epäröintiäänne äänne (Šmelev & Protassova, 1998) vai sana (Clark & Fox Tree, 2002). Koska epäröintiänteillä on muissa kielissä muitakin tehtäviä, myös venäjässä tehtäviä pitäisi tutkia laajemmin. Tämä tutkimus toimi kuitenkin avauksena epäröintiänteiden tutkimukseen venäjässä keskustelunanalyttisellä metodilla.

LÄHTEET

Akišina, A.A. & Baranovskaja, S.A. (1990). *Russkaja fonetika*, izd. 2-e, isp. M.: Russkij jazyk.
Aleksieva, T.I. (2007). O javlenijah hezitacii v spontannom diskurse. Teoksessa *Mir russkogo slova i russkoe slovo v mire*, (s. 275–280). Sofia: Heron press.

- Auer, P. (2005). Projection in interaction and projection in grammar. *Text*, 25, 7–36.
- Boomer, D.S. (1965). Hesitation and grammatical encoding. *Language and Speech*, 8, 148–158.
- Boomer, D.S. & Dittmann, A.T. (1962). Hesitation pauses and juncture pauses in speech. *Language and Speech*, 5, 215–220.
- Brown, G. (1977). *Listening to spoken English*. Harlow: Longman.
- Brown, P. & Levinson, S. (1978). Universals in language usage: politeness phenomena. Teoksessa E.N. Goody (toim.), *Questions and politeness. Strategies in social interaction*, (s. 56–289). Cambridge etc.: Cambridge University Press.
- Bryzgunova, E.A. (1978). *Zvuki i intonacija russkoj reči*, izd. 3-e, pererab. M.: Russkij jazyk.
- Chafe, W.L. (1980). Some reasons for hesitating. Teoksessa H.W. Dechert & M. Raupach (toim.), *Temporal variables in speech. Studies in honour of Frieda Goldman-Eisler*, (s.169–180). The Hague etc.: Mouton Publishers.
- Clark, H.H. & Fox Tree, J.E. (2002). Using uh and um in spontaneous speaking. *Cognition*, 84, 73–111.
- Drew, P. & Heritage, J. (1992). Analyzing talk at work: an introduction. Teoksessa P. Drew & J. Heritage (toim.), *Talk at work: interaction in institutional settings*, (s. 3–65). Cambridge: Cambridge University Press.
- Duvallon, O. & Routarinne, S. (2001). Parenteesi keskustelun kieliopin voimavarana. Teoksessa M. Halonen & S. Routarinne (toim.), *Keskustelunanalyysin näkymiä*, (s. 122–154). Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Fischer, K. (2000). *From cognitive semantics to lexical pragmatics: the functional polysemy of discourse particles*. Berlin etc.: Mouton de Gruyter.
- Ford, C.E. (2004). Contingency and units in interaction. *Discourse Studies*, 6, 27–52.
- Ford, C.E., Fox, B.A. & Thompson, S.A. (2002). Constituency and the grammar of turn increments. Teoksessa C.E. Ford, B.A. Fox & S.A. Thompson (toim.), *The language of turn and sequence*, (s. 14–38). New York (NY): Oxford University Press.
- Fox, B.A., Hayashi, M. & Jasperson, R. (1996). Resources and repair: a cross-linguistic study of syntax and repair. Teoksessa E. Ochs, E.A. Schegloff & S.A. Thompson (toim.), *Interaction and grammar*, (s. 185–237). Cambridge: Cambridge University Press.

- Færch, C. & Kasper, G. (1983). On identifying communication strategies in interlanguage production. Teoksessa C. Færch & G. Kasper (toim.), *Strategies in interlanguage communication*, (s. 210–238). London: Longman.
- Gardner, R. (2001). *When listeners talk: response tokens and listener stance*. Amsterdam etc.: John Benjamins Publishing Company.
- Goffman, E. (1967). *Interaction ritual: essays on face to face behavior*. New York: Pantheon Books.
- Goodwin, C. (1987). Forgetfulness as an interactive resource. *Social Psychology Quarterly*, 50, 115–131.
- Goodwin, M.H. & Goodwin, C. (1986). Gesture and coparticipation in the activity of searching for a word. *Semiotica*, 62, 51–75.
- Hakulinen, A. (1997a). Johdanto. Teoksessa L. Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet*, (s. 13–17). Tampere: Vastapaino.
- Hakulinen, A. (1997b). Vuorottelujäsenyys. Teoksessa L. Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet*, (s. 32–55). Tampere: Vastapaino.
- Helasvuo, M.-L., Laakso, M. & Sorjonen, M.-L. (2004). Searching for words: syntactic and sequential construction of word search in conversations of Finnish speakers with aphasia. *Research on Language and Social Interaction*, 37, 1–37.
- Heritage, J. (1996) [1984]. *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. Helsinki: Gaudeamus.
- ISK = Hakulinen, A., Vilkuna, M., Korhonen, R., Koivisto, V., Heinonen, T.R. & Alho, I. (2004). *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kormilicyna, M.A. & Kočetskova, T.V. (1983). Leksičeskaja karakteristika osnovnyh leksikogrammatičeskij razjadov slov: glagol. Teoksessa O.B. Sirotinina (toim.), *Razgovornaja reč' v sisteme funkcional'nyh stilej sovremennogo ruskogo literaturnogo jazyka: leksika*, (s. 63–94). Saratov: Izdatel'stvo Saratovskogo universiteta.
- Kraevskaja, N.M. (1978). O psihologičeskij pauze i ee zapolniteljah v razgovornoj reči. *Voprosy stilistiki*, 14, 162–164.
- KS = Keskustelunanalyysi Suomessa -sivusto. Viitattu 17.6.2009. Saatavissa: <http://www.helsinki.fi/hum/skl/ca/>
- Kurhila, S. (2000). Milloin natiivi korjaa einaatiivin kielioppia keskustelussa? *Virittäjä*, 104, 170–187.
- Kurhila, S. (2003). *Co-constructing understanding in second language conversation*. Helsinki: Department of Finnish Language, University of Helsinki.
- Laakso, M. (1997). *Self-initiated repair by fluent aphasic speakers in conversation*. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Laakso, M. & Lehtola, M. (2003). Sanojen hakeminen afaattisen henkilön ja läheisen keskustelussa. *Puhe ja kieli*, 23, 1–24.
- Lalljee, M. & Cook, M. (1974). Filled pauses and floor-holding: the final test? *Semiotica*, 12, 219–225.
- Lappalainen, H. (2006). Mie vai mää, sinä vai te? Virkailijoiden kielelliset valinnat itseen ja vastaanottajaan viitattaessa. Teoksessa M.-L. Sorjonen & L. Raevaara (toim.), *Arjen asiointia: keskusteluja Kelan tiskin äärellä*, (s. 241–284). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laury, R. (2005). Dialogic syntax and the emergence of topics in interaction – an initial exploration. *Travaux neuchâtelois de linguistique*, 41, 165–189.
- Levelt, W.J.M. (1989). *Speaking: from intention to articulation*. Cambridge (Mass.): MIT Press.
- Londen, A.-M. (1997). Kahden- ja monenkeskinen keskustelu. Teoksessa L. Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet*, (s. 56–74). Tampere: Vastapaino.
- Maclay, H. & Osgood, C.E. (1959). Hesitation phenomena in spontaneous English speech. *Word*, 15, 19–44.
- Martikainen, V. (2006). Asiakas vastaajana. Kielteiset vastaukset kysymyksiin. Teoksessa M.-L. Sorjonen & L. Raevaara (toim.), *Arjen asiointia: keskusteluja Kelan tiskin äärellä*, (s. 170–190). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Mäntylä, M. (2006). Asiakas vastaajana. Myönteiset vastaukset kysymyksiin. Teoksessa M.-L. Sorjonen & L. Raevaara (toim.), *Arjen asiointia: keskusteluja Kelan tiskin äärellä*, (s. 143–169). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Paukkeri, P. (2006). *Recipient v russkom razgovore: o raspredelenii funkcij meždu otvetami da, nu i tak*. Helsinki: Department of Slavonic and Baltic Languages and Literatures. Verkkoersio, viitattu 22.6.2009. Saatavissa: <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/973/recipient.pdf>
- Peräkylä, A. (1997). Institutionaalinen keskustelu. Teoksessa L. Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet*, (s. 177–203). Tampere: Vastapaino.

- Podlesskaja, V.I. & Kibrik, A.A. (2007). Samoispravlenija govorjaščego i drugie tipy rečevyh sboev kak ob'ekt annotirovanija v korpusah ustnoj reči. *Naučno-tehničeskaja informacija*, 2, 2–23. Verkoversio, viitattu 8.6.2009. Saatavissa: http://www.philol.msu.ru/~otipl/new/main/people/kibrik-aa/files/Self-repair@NTI_2007.pdf
- Rinne, H. (2006). *O funkcijah zapolnitelej paz. Klassifikacija funkcij po dannym predyduščih issledovanij i izučenie funkcij pri organizacii ispravlenija i smeny rolej v besedah na rossijskom televidenii*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Slavistiikan ja baltologian laitos.
- Routarinne, S. (2003). *Tytöt äänessä: parenteesit ja nouseva sävelkulku kertojan vuorovaikutuskeinoina*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sacks, H., Schegloff, E.A. & Jefferson, G. (1974). A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language*, 50, 696–735.
- Schegloff, E.A. (1979). The relevance of repair to syntax-for-conversation. Teoksessa T. Givón (toim.), *Syntax and semantics 12: discourse and syntax*, (s. 261–286). New York etc.: Academic Press.
- Schegloff, E.A. (1982). Discourse as an interactional achievement: some uses of 'uh huh' and other things that come between sentences. Teoksessa D. Tannen (toim.), *Analyzing discourse: text and talk*, (s. 71–93). Washington: Georgetown University Press.
- Schegloff, E.A. (1992). Repair after next turn: the last structurally provided defense of intersubjectivity in conversation. *American Journal of Sociology*, 97, 1295–1345.
- Schegloff, E.A., Jefferson, G. & Sacks, H. (1977). The preference for self-correction in the organization of repair in conversation. *Language*, 53, 361–382.
- Seppänen, E.-L. (1997). Vuorovaikutus paperilla. Teoksessa L. Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet*, (s. 18–31). Tampere: Vastapaino.
- Shriberg, E.E. (1994). *Preliminaries to a theory of speech disfluencies*. Ph.D.-dissertation. University of California at Berkeley. Verkoversio, viitattu 8.6.2009. Saatavissa: <http://www.speech.sri.com/papers/shriberg-thesis.pdf>
- Simpson, J.M. (1994). *A descriptive analysis of the use of filled pauses among native and nonnative speakers of English*. Ph.D.-dissertation. University of Florida.
- Simula, M. & Pekkala, S. (2006). Keski-ikäisten Alzheimerin tautia sairastavan henkilön tekemät itsekorjaukset keskustelu- ja pelitilanteissa: tapaustutkimus. *Puhe ja kieli*, 26, 171–184.
- Šmelev, A.D. (2004). ”Zapolniteli paz” kak kommunikativnye markery. Teoksessa M. Leinonen (toim.), *Žanr interv'ju: osobennosti russkoj ustnoj reči v Finljandii i Sankt-Peterburge*, (s. 205–222). Tampere: Tampere University Press.
- Šmelev, A.D. & Protassova, E.Ju. (1998). ”Hmykan'e” i ”mekan'e” v russkoj reči. Teoksessa T. Hämäläinen et al. (toim.), *”Aikalainen”: professori Arto Mustajoen jublateos*, (CD-ROM). Helsinki: Point.
- Smith, V.L. & Clark, H.H. (1993). On the course of answering questions. *Journal of Memory and Language*, 32, 25–38.
- Sorjonen, M.-L. (1997). Korjausjäsenitys. Teoksessa L. Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet*, (s. 111–137). Tampere: Vastapaino.
- Sorjonen, M.-L. & Laakso, M. (2005). Katko vai eiku? Itsekorjauksen aloitustavat ja vuorovaikutustehtävät. *Viritäjä*, 109, 244–271.
- Stoljarova, È.A. (2003). Časti reči. Teoksessa O.B. Sirotinina (toim.), *Razgovornaja reč' v sisteme funkcional'nyh stilej sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka: grammatika*, izd. 2-e, stereotipnoe, (s. 4–47). M.: URSS.
- Svartvik, J. & Stenström, A.-B. (1985). Words, words, words: the rest is silence? Teoksessa S. Bäckman & G. Kjellmer (toim.), *Papers on language and literature: presented to Alvar Ellegård and Erik Frykman*, (s. 342–353). Göteborg: ACTA Univ. Gothoburgensis.
- Swerts, M. (1998). Filled pauses as markers of discourse structure. *Journal of Pragmatics*, 30, 485–496.
- Tainio, L. (1997). Preferenssijäsenitys. Teoksessa L. Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet*, (s. 93–110). Tampere: Vastapaino.
- TSRJA = Ožegov, S.I. & Švedova, N.Ju. (1999). *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka*, izd. 4-e, dop. M.: Azbukovnik.
- Vasilyeva, A.N. (1972). *Particles in colloquial Russian: manual for English-speaking students of Russian*. M.: Progress Publishers.

LIITE I

Poikkeavat litterointisymbolit

↑	seuraava tavu lausuttu ympäristöä korkeammalta
↓	seuraava tavu lausuttu ympäristöä matalammalta
~ ~	merkkien välissä oleva sana lausuttu epäselvästi
---	vuoro on alkanut aiemmin tai vuoro jatkuu vielä esimerkkikatkelman jälkeen

LIITE II

Verbin imperfektiivistä aspektia on pidetty tunnusmerkittömänä eikä sitä ole merkitty näkyviin. Infinitiivimuotoon ei ole merkitty lainkaan aspektia. Substantiivien monikkomuotomerkintään ei ole liitetty sukua.

Venäjän kieleen liittyvät glossausmerkit

Sijapäätteet

DAT	datiivi
INSTR	instrumentaali
PREPO	prepositioaali

Nominien suku

M	maskuliini
F	feminiini
N	neutri

Muuta

:	useampi kuin yksi merkitys sulautunut samaan morfeemiin
ADJ	adjektiivi
CNJ/PRT	sekä konjunktio että partikkeli
FUT	futuuri
PERF	perfektiivinen aspekti
PREP	prepositio

THE ROLE OF HESITATION SOUNDS IN THE REPAIR ORGANIZATION IN RUSSIAN TELEVISION CONVERSATIONS

Hanna Rinne, Department of Modern Languages, University of Helsinki

This article examines the role of hesitation sounds (filled pauses) in the repair organization. By the term *hesitation sound* I mean a non-lexical, separate and syntactically free element of speech. The data (1 h 15 min) for the study consists of samples of Russian television conversations. Hesitation sounds initiate and participate in different types of repairs. Mostly, they operate in self-repairs. Prepositioned hesitation sounds implicate word searches or problems of a wider range. Postpositioned hesitation sounds indicate the replacement of an already produced element. They initiate segments where the speaker modifies his ongoing utterance by adding an element or making some syntactic changes to his turn. Hesitation sounds may also mark a repair segment oriented forward but operating on earlier elements of the turn. Because of their diversified role, hesitation sounds do not indicate the nature of the problem. Participants of the conversation may also orientate themselves to the hesitation sounds in differing ways.

Keywords: Hesitation sound, repair organization, self-repair, Russian, television conversation.